

Rákosmenti Múzeumi Estek

Debnár László

Adalékok a Magyar Északi Vasút, később MÁV vasúti pálya rákosmenti szakaszához

A vasútépítés előzményei

1848. január, Pozsony. Gróf Széchenyi István ezekkel a szavakkal tárta a rendek elé elképzeléseit a közlekedés megújításáról: „Legyen ehhez képest szabad, felséges Haza, mennyire körülményeim engedik, ezennel mély tisztelettel az ország egybengyűlt Rendei előtt letennem honunk közlekedési ügye körül némi általános nézeteket, melyeket több jeles fők segítségével összeszedni alkalmam volt.”¹

Széchenyi javaslatában többek között meghatározta a vasútépítés fő feladatait, kijelölte a lehetséges fővonalak irányát, az ezekhez kapcsolódó szárnyvonalak és HÉV-ek (helyi érdekű vasutak) lehetséges elhelyezkedését az ország területén. A javaslatához készített térképén már szerepel a Pest–Gödöllő–Hatvan vasútvonal terve.

A Magyar Északi Vasút rövid története

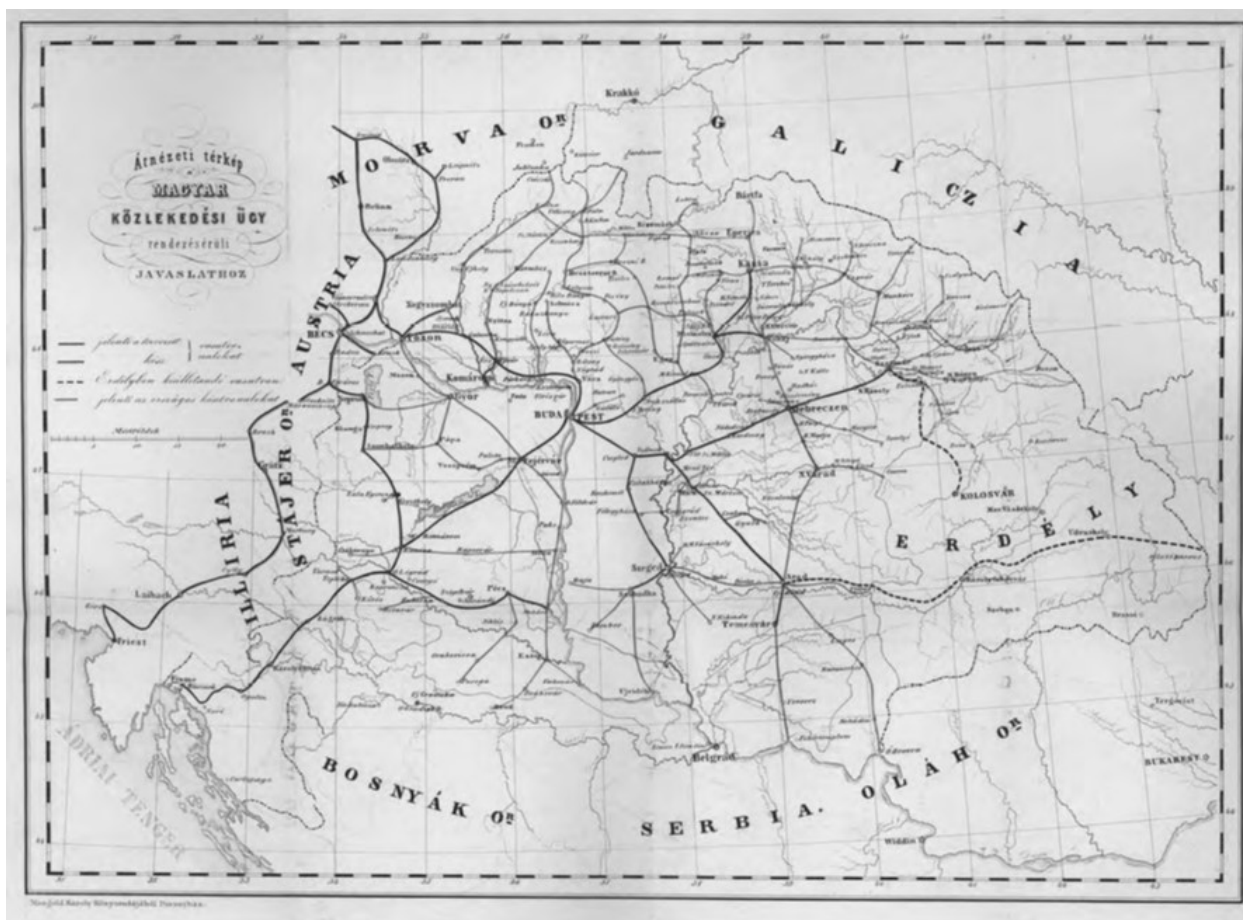
A vasútvonal megszületését a Salgótarján környékén található szén Pest városába, illetve az ország más területeire történő eljuttatása indokolta. A salgótarjáni szénmező felfedezése egy pesti kádármesterhez köthető, neveze-

tesen *Matusek Vencel*hez, aki egy véletlen során bukkant az erdőben egy füstölő területre. Kiderült, hogy a hegy szén rejt magában. Ezt követően többen is próbálkoztak a szén kitermelésével, de szállítási nehézségekbe ütközve mindig feladták a termelést. 1859-ben nyitották újra a bányát. Ekkor tűnt fel a színen az osztrák *Windsteig Gergely* bányavállalkozó, aki helyi ismeretek hiányában társul fogadta *Brellich Jánost*.²

Az 1861-ben megalakult *Szent István Köszénbánya Társulat*, *Brellich János* vasúti mérnök, továbbá herceg *Coburg-Gotha Ágost*, gróf *Forgách Antal* és *József*, báró *Sina Simon*, gróf *Czebián Ferenc*, báró *Podmaniczky Armin* és *Gyürky Pál* örökösei elhatározták, hogy megépítik a Salgótarján és Pest közötti vaspályát. (Eredeti terveikben lóvasút szerepelt.) A korabeli törvények lehetővé tették, sőt ösztönözték a magánvasutak építését: az államtól támogatást is kaphattak. Az előmunkálatokra az engedélyt 1862. május 6-án kapták meg, amit aztán hamarosan követett a végleges engedély is (1863. január 19-én). A vasúti engedély 90 évre szólt, azzal a feltétellel,

¹ Gróf Széchenyi István: Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezéséről, Pozsony, 1848.

² Dzsida József: Salgótarjáni Köszénbánya Rt. Nógrádi szénbányászatanak története 1868–1943., A Salgótarjáni Köszénbánya Rt. bánya igazgatósága, Salgótarján, 1944.

1. Széchenyi István vasútterve

2. Cs. kir. szab. Pest–Losonc–Besztercebányai Vasút és Szt. István Kőszénbánya Társulat pecsétnyomata a vasút tervein (mérnök csoport) és a bányafelügyelőség pecsétnyomata

hogy az első szakaszt (Pest–Losonc) az engedély kiadását követő három, míg a Losonc–Besztercebánya szakaszt további négy éven belül elkészítik. Az engedély birtokában társulatot alakítottak, mely a *Császári és Királyi Szabad Pest–Losonc–Besztercebányai Vasút és Kőszénbánya-társulat* nevet vette föl. Alakuló ülését 1863. szeptember 15-én tartották. A pályaépítés 1863 októberében meg is kezdődött. Az 1865. június hó 18-án tartott közgyűlés az építési tőkét 12 millió forintban állapította meg, amely 6600000 Ft részvény és 5400000 Ft ezüst elsőbbségi kötvény kibocsátása útján volt beszerezendő.

A vállalkozás 1865. július 10-én csődöt jelentett. A kormány 1866. szeptember 10-én kötött szerződés alapján nyújtott segítséget.

„... az államkormány a társulatnak a vasút kiépítésére 1800000 Ft-ot, s az első szelvény kifizetésére 200000 Ft-ot készpénzben előlegezett. A pályának Salgótarjánig leendő helyreállításához még szükséges síneket és vasalatrészeket mintegy 1 millió értékben szállított s mind ezen újonnan keletkezett, valamint a már korábban fennállott 1200000 Ft követelés kiegyenlítése fejében a 7200000 Ft erejéig kibocsátandó ezüst elsőbbségi kötvényeket átvette.”³

Az 1866. november hó 3-án tartott közgyűlés az addigi név helyett a „Magyar Északi Vasút” nevet vette föl.

A pályaépítés Salgótarjánig két szakaszban történt meg. Az első szakasz Pest és Hatvan között, 1867. április 2-án nyílt meg 68 km hosszan. A második szakasz Hatvan és Salgótarján közt alig egy hónappal később, 1867. május 9-én lett kész. (Ez 57,6 km.) A teljes pályahossz így 125,6 km lett. A forgalom 1867. május 19-én indult

meg. A két végpont a pesti *Józsefvárosi pályaudvar*, akkori nevén *Losonci indóház* és a salgótarjáni *József rakodó volt*.

A cs. k. magyar északi vasút állomásai és vezetői 1867-ben.⁴

Pest,	Főnök: Kellemffy Károly, a legelső MÁV állomásfőnök Hivatalnokok: Degré György, Nyitray János, Bock János
Kőbánya,	Főnök: Reisz Ferdinand
Pécel,	Főnök: Tolnay János
Gödöllő,	Főnök: Wukelich Tivadar
Aszód,	Főnök: Szmuty Ferenc
Hatvan,	Főnök: Méhes Károly Hivatalnokok: Egedy Lajos, Róth Miksa
Pásztó,	Főnök: Krammer János Hivatalnok: Irján József
Kis-Terenye,	Főnök: Gross Arthur
Salgó Tarján,	Főnök: Kelemen Imre Hivatalnok: Hojts Gyula

1868. július 1-jén azonban már a kormánynak kellett megvásárolnia a Pest–Salgótarján vasútvonalat üzemeltető, nehéz pénzügyi helyzetbe került Magyar Északi Vasutat. Az 1868. évi XLIX. törvénycikkben ennek megfelelően az alábbiakat olvashatjuk:

³ Magyar Vasúti Évkönyv 1878., szerkeszti: Vörös László, Budapest, 1878, 285–287.

⁴ Miklós Imre: A magyar vasutasság oknyomozó történelme 1938, 179.

⁵ Hausenblasz András: Magyarország vasúti hálózatának sematikus térképei (Részlet), Szakdolgozat, ELTE, Budapest, 2009.

3. A pest-losonci vaspálya pályaudvara és indóháza Pesten. Zombory Gusztáv rajza után készült fametszet.
Forrás: FSZEK AN047332

4. Budapest környékének vasúti térképe 1887-ből⁵

Rákosmenti Múzeumi Estek

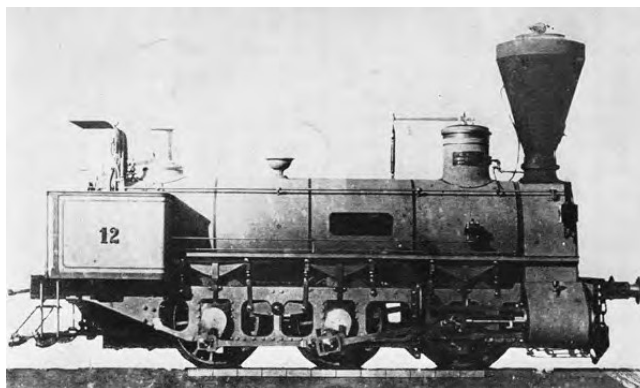
5. A MÁV II/a. osztályú személylokomotívja.

Pályaszáma: 1101-1106.

Épült 1867-ben a bécsi és bécsújhelyi Sigl-gyárban.⁶

Műszaki adatok:

Teljes tengelytávolsága	3320 mm
A kapcsolt tengelyek távolsága	1660 mm
Szolgálati súlya	34,12 t
Üres súlya	30,52 t
Tapadási súlya	23,77 t
Engedélyezett sebessége óránként	60 km

6. A MÁV III/b. osztályú teherlokomotívja.

Pályaszáma: 2221-2230.

Épült 1857-1869-ben a bécsújhelyi Sigl-gyárban.

Műszaki adatok:

Teljes tengelytávolság	3320 mm
A kapcsolt tengelyek távolsága	1660 mm
Szolgálati súlya	35,35 t
Üres súlya	31,59 t
Tapadási súlya	35,35 t
Engedélyezett sebessége óránként	45 km

„1. § A vasutak és csatornák építésére felvett kölcsönből eszközrendő leszen:

b) a pest-hatvan-salgótarjáni vasútvonalnak, mely az államkincstár számára megvétetett, a forgalom igényeinek megfelelő állapotba helyezése;

d) a magyar éjszakai vasútvonalnak Salgótarjántól Losonc és Besztercebánya felé folytatása, csatlakozásul a kassa-oderbergi vasútvonalhoz.”

Nyilvánvalóan ez az eset volt az egyik ösztönzője a MÁV megalakulásának is. 1869. október 31-én Mikó Imre közmunka- és közlekedésügyi miniszter kiadta a Magyar Királyi Államvasutak (MÁV) alapító levelét, amely az állami pénzből épülő, vagy államosított vasútvonalakból állt. A társaság első vasútvonala a Pest–Salgótarján–Losonc vonal lett.

A Magyar Királyi Államvasutak 1868-ban a pest-salgótarjáni vonalon 8 darab gőzmozdonnyal – amelyek közül hat személyszállító, kettő pedig teherlokomotív volt – 18 darab személy- és kalauzkocsival és 218 teherkocsival kezdte meg üzemét.

A rákosmenti pályaszakasz kialakulásának története

A 125,6 km hosszú vonalnak egy rövid szakasza a mai Rákosmente területén fut. A kerület jelenlegi határai közötti távolsága összesen hét és fél kilométert tesz ki. Az eredeti, 1864-ban készült terven azonban még több nyomvonal is szerepelt a mai Rákosmentét átszelő szakaszon. A mai kerülethez tartó átlépve két ív lehetősége merült fel a patak, illetve az akkor még meglévő Határmalom vízellátó medrének áthidalására. A később kiválasztott

alsó ív közelebb haladt el az akkor még meglévő Malom-tóhoz⁷, de kellő távolság lett kialakítva a tó és a malom felduzzasztott vizétől. Végül a délebbre húzódó változat valósult meg.

A másik dilemma a mai Rákoskeresztúr és Rákosliget közötti szakasz vonalvezetésekor merült fel. Eredetileg a jelenlegi pályavonaltól délebbre, a Rákos-patakhöz közelebb húzódott volna a vasúti pálya. Az építők talán azért döntöttek az északabbra fekvő változat megvalósítása mellett, mert az akkor még szabályozatlan Rákos-patak veszélyeztette volna a vasúti töltést. Érdekességképpen a mai állapotot vetítettem rá a terv nyomvonalának rajzára.

1868 és 1873 között épült meg a második pár vágány Budapest és Hatvan között. A Magyar Vasúti Évkönyv 1878. évi számában szerepel egy 2174 méter hosszú szárnyvonal is, amelynek feladata a keresztúri kavicsbányából a kavicsszállítás.⁸

1941-ben felépült a Magyar Vegyiművek Rt. keresztúri gyára, az Egyesült Vegyiművek Zrt. elődje. Ennek kiszolgálására alakították ki a rákoskeresztúri állomás területéről induló iparvágányt, majd 1987–1988 folyamán megépítették a Rákos állomásig húzódó harmadik vágánypárt is, a régi nyomvonal felhasználásával. Ez tehermentesítette a fővonalú sínárokat, és zavartalanabban teremthetett kapcsolatot a gyár Rákos állomással, amely teherpályaudvarként, rendezőként is funkcionált.

A Rákoskeresztúr állomást nyugat felől megelőző ívet 1987-ben korrigálták, magasabb, 120 km/h sebességhez igazították.

További pályakorrekcióra Rákosliget és Rákoscaba-

⁶ Fialovits Béla: A M.Á.V. gőzmozdonnyainak történeti fejlődése, In: Technika, 1941. évi 4. sz. 138.

⁷ A Malom-tó területét az 1940-es évek végén töltötték fel. A Keresztúri úti felüljáró mellett, a mai autókereskedések, szervizek, étterem helyén terült el.

⁸ Ez a kavicsbánya a Bakancsos utcai használati piac területén és annak környékén volt. A szárnyvonalat mutatja a következő webhelyen található térkép: http://mapire.eu/hu/map/hkf_25e (2016.09.09.). Ez 1883 és 1887 között készült.

7. Pályaterv Rákos állomás irányából a III. katonai felmérés térképére vetítve

8. Rákoskeresztúr állomás előtti pályakorrekció 1987-ben. Forrás: fentrol.hu
Adatfelhasználási engedély szám: 18626.27202.1

Újtelep megállók között is sor került. Az alábbi légifotó ezt örökítette meg (10. kép).

Az 1880. évi XXXVIII. törvénycikk előírta, hogy a MÁV hatvan-szolnoki vonalából Újszásznál vagy Tápiógyörgyénél kiágazva a budapest–hatvani vasút Pécel vagy Rákoscsaba állomásai közé eső pontig egy elsőrangú vasútvonal építtessék ki. A Közmunka- és Közlekedési Minisztérium az összekötő vasútvonal kijelölésével és az általános tervek elkészítésével a Magyar Királyi Vasúti és Hajózási Főfelügyelőséget még 1880 júniusában megbízta. A tervezési munkálatokat Ludvig Gyula felügyelő vezetése alatt nyomban megkezdtek. A részletes tervek, illetve felvételekből kitűnt azonban, hogy a törvényben megjelölt irány, mely szerint az új vasút a budapest–hatvani vonalnak Pécel és Rákoscsaba állomásai közti részébe ágazódnék be, racionálisan nem megvalósítható. „A kijelölt, pécel-csabai vonalon ugyanis a legkedvezőbb beágazási pont a csaba-keresztúri állomás lett volna, de minthogy ez is 9‰ emelkedést tételezett

fel s azon felül az innen kiinduló vonal, (mely hegyi pálya jellegével bírt volna) csak 275 méteres ívsugarakkal lett volna létesíthető. Ez irányt el kellett ejteni. Helyette, a tanulmányok szerint a jó megoldás az lenne, ha az új vonal a rákosi állomásból kiindulva, Ecser és Maglód alatt Nagykátán keresztül, Újszásznál a hatvan-szolnoki vonalba ágazik be, mely vonal 5‰-es emelkedés és megfelelő ívsugarak alkalmazását tette lehetővé. Mivel az összekötő vonalirány törvény által volt megjelölve, módosításra volt szükség, melyet az 1881. évi XXIV. törvénycikk által a javasolt nyomvonal változtatás, t. i. hogy az összekötő vonal ne Pécel és Csaba között, hanem a rákosi állomásba szakadjon be, — elfogadtattak.”⁹

A budapest–újszász–szolnoki vasútvonal 1882. március 12-én nyílt meg. Később e mellett létesült a rákoskeresztúr-nyaralótelepi (később, 1913-tól rákoshegyi) vasútállomás (1896-tól) és a rákoskerti megálló is (1933-tól).

⁹ Magyar Vasúti Évkönyv 1882, szerkeszti: Vörös László, Budapest, 1883, 236.

9. Rákoskeresztúr állomás előtti pályakorrekció 1987-ben. Forrás: *fentrol.hu* Adatfelhasználási engedély szám: 18634.27218.1

10. A Rákosliget és Rákoscsaba-Újtelep megállók közötti 1987-es pályakorrekció légi képe. Forrás: *fentrol.hu* Adatfelhasználási engedély szám: 18636.27229.1

Állomások Rákosmentén

Valószínűleg már a megnyitást követő években megnyílt a közös **Csaba-Keresztúr** vasútállomás. Ez a két község határán feküdhett, a mai rákoscsaba-újtelepi állomás mellett, a mai Szabadság sugárút nyugati oldalán, a kanyarban.¹⁰ 1878-ból tudjuk, hogy Csaba-Keresztúr állomásfőnöke Pfeiffer Manó, hivatalnok Denik Miklós volt.¹¹ 1879-ben a csaba-keresztúri állomást 70 méterrel meghosszabbították, mivel a fővágányon kívül még két vágányt lehetett használni. Azonban ezen a két vágányon 90 tengelynél hosszabb vonat nem fért el.

Az állomást azonban 1882. május 15-én megszüntették,¹² és Rákoscsabán még az évben, Rákoskeresztúron 1883-ban nyitották meg az új állomásokat.

A felirat alapján dupla őrház terve készült el. Méretét tekintve nagy forgalomra tervezték, mivel 51×16 méteres területet foglalt volna el. Az alapterületet hat részre osztották. Helyet kapott az épületben egy két szobakonyhas szolgálati lakás. Itt helyezték el az irodát és a várótermet is. A váró mérete 191 m² volt. A teljes épülethez négy bejáratot, illetve teljes alapincézettséget tervezett az oszt-

rák mérnök.

A **rákoskeresztúri vasútállomás** három sín párral rendelkezett, amelyből az egyik rakodó funkciót látott el, amely egyben kapcsolódott a kialakított raktárépülethez. A harmadik, kitérővágány építését a MÁV 1899. április 28-án engedélyezte, hogy ezen érkezhessen az építőanyag a rákosligeti építkezésekhez. Az állomás szolgáltatási köre a személyszállításon kívül kiterjedt egyéb vasúti szállításokra is. 1912-től még élőállat-rakodó is működött itt, egészen a II. világháborúig.¹³

A II. világháború nem kímélte az állomásépületet. Ezután nyerte el ma is látható formáját. A helyreállítás során a Rákoskeresztúri Evangélikus Gyülekezet korábbi, a mai Cinkotai út sarkán álló templomának faanyagát és tégláit használták a felújításhoz. Az épületet még 1945 közepén át is adták.

Az 1987-es pályakorrekciót követően az állomás működése „ideiglenesen” megszűnt; jó ideig lakások voltak benne. Újbóli üzembe helyezése többször is felmerült. (A legújabb tervek szerint viszont felüljárót építenek a vasúti kereszteződésbe, amelynek talán maga az épület is útjában lenne.)¹⁴

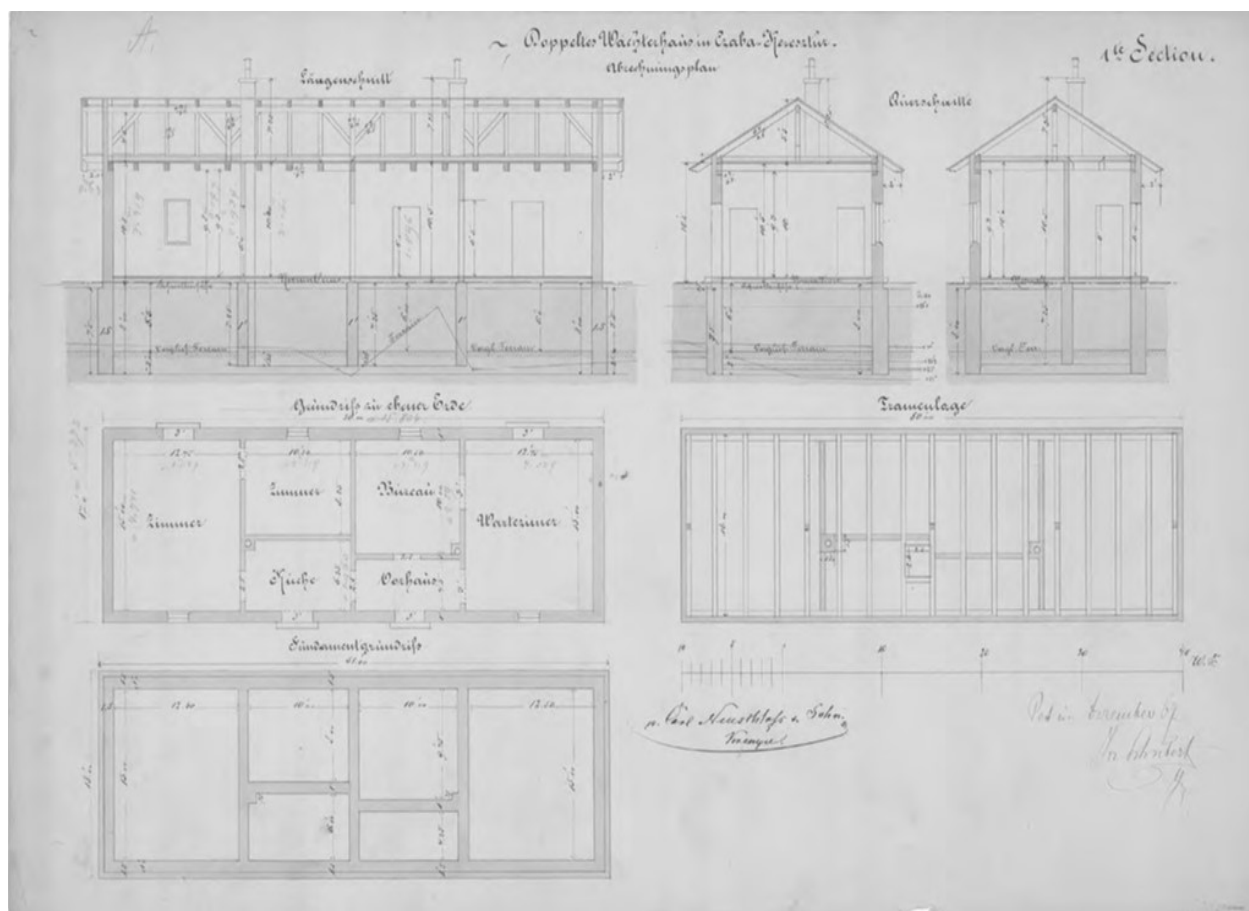
¹⁰ <http://mapire.eu/hu/map/secondsurvey> A honlap segítségével jól pozícionálható az állomás helye. Viszont azt is tudni kell, hogy a második katonai felmérés térképének ezt a szelvényét 1861-ben vették fel, a vasútvonalakat csak később vezették fel rájuk.

¹¹ Magyar Vasúti Évkönyv 1878, szerkeszti: Vörös László, Budapest, 1878, 280.

¹² Erdős Renée Ház Dokumentumtár 71.7. 387.

¹³ A vasúti szállítási szolgálat kézikönyve, szerk.: dr. Ósz Lajos, Budapest, Wodianer F. és Fiai Könyvnyomdája, 1912.

¹⁴ Budapest–Hatvan vasúti fővonal rekonstrukciós projekt - Budapest Főváros Településszerkezeti Terve - módosítási hatástanulmány a Budapest Főváros XVII. Rákosmente Budapest–Hatvan vasúti fővonal környezetében- Porta/Terv Városrendezési Építészeti Iroda. 2015. február.

11. Csaba-Keresztúr dupla őrház (állomásépület) terve. Forrás: MÁV Központi Irattára, KR 10408. sz. doboz

Rákosszaba állomásán 1908-ban már három vágány is rendelkezésre állt a forgalom lebonyolításához. Az I. és II. vágányokon zajlott a mindennapos átmenő forgalom, míg a III. számú raktári és rakodó funkciót látott el. A teljes vágányhossz 243 méter volt, melyből 105 méter volt használható. A helyszínrajz elárulja, hogy a vasút 1908-ban kétvágányú közlekedést biztosított.

Mai szemmel furcsának tűnik az elrendezés. Állt már a ma is jól ismert felvételi épület, de vele szemben az újtelepi oldalon helyezkedett el a raktárépület, melyet a későbbiekben a ma is látható ellenkező oldalra helyeztek át. Az állomáshoz tartozott egy őrbódé, amely a mai Tarscai út Pécel felőli oldalán állt.

Az állomáson 1912-től biztosan működött marharakodó is, amely csak Goldmann Antal és társai, rákosszabai bérlők szállítmányaira vonatkozott. 1929-től Lexa Ferenc és társai élőszállítmányait látta el, 1935-től pedig bővült, Zsiák István és társai is használhatták erre a célra az állomást.¹⁵

A szebb napokat megállt épület mára már inkább romosnak, elhanyagoltnak tűnik. Szolgáltatévő vasutas nincs az épületben. Eltűnt a régi állomásfőnökök rózsasalugasa, gondozott vasúti peronja. Minderre már csak a rózsáknak állított fém tartószerkezet, illetve a még meglévő bokrok tanúskodnak.

A megálló mára két vágányra csökkent. A felvételi épület részben lakott, de lassú pusztulásra van ítélve.

Rákosliget megálló az akkori 10. számú őrháznál lett kialakítva, nem kis vitát követően, mivel a település hatalmas iramban kezdett fejlődni. Az itt lakó munkásság Kőbányán és Budapesten kapott munkát.

Kezdetben a MÁV a menetjegyek vásárlását is támogatta a Munkásotthon Szövetkezet tagjai számára. A munkás heti bérletjegyek vásárlásakor Munkásotthon–Keleti pályaudvar közötti szakaszon az alábbi rendelkezést hozta a MÁV az 1901. évi menetrendi időszakban:

„Egyrészt Budapest–Keleti p.u., másrészt Rákosszabai és Munkás-Otthon m.h. között a munkás heti bérletjegyeket a posta- és távírdaigazgatóság által kiállított, hivatalos Szövetkezetbe belépett vagy ezután belépő posta- és távírdaaltisztek és szolgálak is igénybe vehetik, és pedig ünnep- és vasárnapon is. Ezen igazolványok a községi elöljáróságok által nem hitelesítettnek.”¹⁶

A megálló neve kezdetben Munkásotthon volt, majd miután 1903-ban a településrész elnyerte mai nevét, változtatták meg a megálló nevét is Rákosligetre. Két évvel korábban, 1901-ben már egy fából készült felvételi épületet helyeztek el a megálló kiszolgálására.

Csak jóval később, már a két világháború közötti időszakban, 1937-ben írtak ki pályázatot egy kőből készült épület kialakítására. Ekkor épült a ma is álló felvételi épület.

A fotó készítésének dátuma így lett megadva, de gyaníthatóan későbbi a felvétel. Erről árulkodik a kép bal

¹⁵ A vasúti szállítási szolgálat kézikönyve 1912, 1929, 1935.

¹⁶ Menetrend az 1901. évre.

Rákosmenti Múzeumi Estek

alsó sarkában feltűnő, immáron már kőből épült felvételi épület sarka. Érdekeség, hogy a vasúton is „balra hajts” volt ekkoriban. A felvétel a ma már lezárt gyalogos felüljáróról készült.

A 20. kép bal szélén látható befalazott ajtó vezetett egykor a sorompókezelő irodájába. Előtte állt a tekerőkar, mellyel leengedte a sorompót. Legendásan hosszasan kellett várakozni a vasúton átkelni szándékozókna. A következő befalazott bejárat volt a forgalmi iroda ajtaja. A Rákosliget tábla alatt lehetett bejutni a váróterembe, mert az is volt, hogy ne ázzanak, fázzanak az utasok, a pénztár is itt üzemelt. Az épület jobb oldala valamikor nyitott volt. Ezt később megszüntették, nagyobbá téve a zárt várótermet. A Budapest felé tartó vágánypár az 1980-as évek végén kapott egy meglehetősen ormótlan esőbeálló tetőzetet.

Az igények növekedése miatt, – hiszen a lakásépítések következtében például Rákosligeten nőtt az utasszám a vasúton – új megállók létesítése vált szükségessé. Ennek eredményeképpen alakították ki a **rákoscса-újtelepi** megállót is. Itt mindenképpen megjegyzendő, hogy Rákoscса-Újtelep abban az időszakban a Tanár utcától a kereszturni határig, a mai Tápióbecske utcáig terjedő területet jelentette a vasút déli oldalán.

A felvételi épület eredetileg a vágányok északi oldalán állt, míg a helyiek elmondása alapján a vonatok még az 1980-as években is a Szabadság sugárút túloldalán álltak meg, így az újtelepi megálló feltehetően a fentebb említett csaba-kereszturni állomással volt azonos.

Ezen a megállóhelyen is volt szolgálatot adó vasutas és csomagfeladás, de ezeket az 1990-es években felszámoltak. A felvételi épület lakás céljára lett átalakítva.

Összességében elmondhatjuk, hogy a majdnem kereken 150 éve megnyitott hatvani vasútvonal jelentősen hozzájárult a fővárosi agglomeráció kialakulásához és Rákosmente elődtelepüléseinek fejlődéséhez. Nagy-Budapest 1950-ben létrejött XVII. kerületének lakosai mindmáig használják a vasutat – igaz, a Budapesti Közlekedési Vállalat vonalhálózatának kiépülésével, majd bővülésével nagyjából az 1970-es, 1980-as évek óta a vasúti közlekedés aránya az ingázó kerületi lakosok körében lecsökkent. Ez találkozott a vasút korszerű pályaa automatizálási – munkaszervezési célkitűzéseivel, amely a most bemutatott állomás- és megállóhely-épületek használatból való kikerülését eredményezte. Csak remélhetjük, hogy a kötőtpályás közlekedés fejlesztésének manapság is sokat hangoztatott elképzelései épített örökségünk ezen elemeinek nem végleges pusztulását, hanem újjászülését hozzák magukkal.

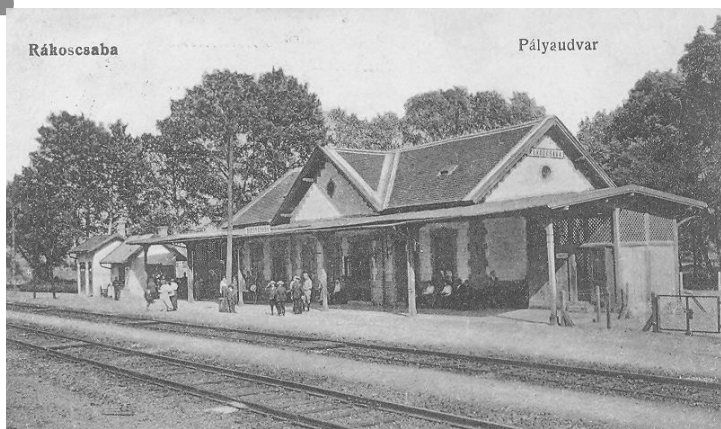

12. Az 1883-tól 1944-ig üzemelő Rákoskeresztúr vasútállomás. Forrás: ERH Digitális Gyűjtemény

13. Az állomás a helyreállítás után, 1950-es évek

14. Rákoskeresztúr állomás, 2005. Fotó: Debnár László

Rákosmenti Múzeumi Estek

15. Rákoscsaba állomás egy II. világháború előtti képeslapon

16. Rákoscsaba vasútállomás, 2016. július. Fotó: Debnár László

17. Rákoscsaba-Újtelep, 2004. Fotó: Debnár László

18. Rákosliget, 10. számú őrház 1905-ben. Forrás: ERH Digitális Gyűjtemény

19. Rákosliget vasútállomás, 1910-es évek. Forrás: ERH Digitális Gyűjtemény

20. Rákosliget megálló. A használatból kivett felvételi épület, 2016. Fotó: Debnár László

Puzsár Imre

Tőlünk zeng az egész Ház III.

Munkásmozgalmak Rákosmentén I. (1907—1930)

Cikksorozatam következő része a rákosmenti munkáspártok történetével foglalkozik a képviselőházi naplók vonatkozó részletei alapján. E naplók meglehetősen egyoldalúak, hiszen majdnem kizárólag baloldali képviselők országgyűlési felszólalásait idézhetem, mivel csak ők kritizálták – többek között rákosmenti példákkal – a fennálló rendszert, az aktuális kormánypártok képviselőinek ez nyilvánvalóan nem állt érdekében. Ennek okát a kor sajátos politikai berendezkedésében kereshetjük.

A Horthy-kor – ahogy korábban a Monarchia – politikai rendszere kissé másképp működött, mint egy demokratikus parlamentarista jogállam. Demokratikus viszonyok között általában az államfő az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójogon alapuló választás után a parlamentbe legtöbb képviselőt bejuttató párt vezetőjét kéri fel kormányalakításra. Ebben a korszakban azonban Magyarországon a kormányzó (mint korábban a király) a számára megfelelő miniszterelnököt nevezte ki, aki kormánya és főképp belügyminisztere révén úgy befolyásolta a választásokat, hogy pártja megszerezze az abszolút parlamenti többséget.

Ennek egyik bevett eszköze volt a választókerületi határok átrajzolása. Mivel általában választókerületenként egy képviselő jutott be az Országgyűlésbe (1920 és 1927 közötti nevén: Nemzetgyűlésbe) – bár például Budapesten és környékén sikerült elérni listás kerületek létrehozását már az I. világháborút követő forradalmi időszakban –, kevés, ám annál több szavazót magába foglaló ellenzéki, és sok, kevés szavazó által lakott kormánypárti kerületet alakítottak ki. Másik „kedvelt” módszer volt a választójog módosítása. De ezek mellett – ahogy az alábbi példákban is látható –, minden további lehetséges eszközt is bevetettek a választásra jogosultak számának és összetételének manipulálásától kezdve az ellenzéki pártok folyamatos zaklatásán keresztül a felsőház korporatív jellegű átszervezéséig, amiben persze nem kaptak szerepet a szakszervezetek, hiszen ezek legnagyobb része a szociáldemokratákhoz volt köthető.

Az efféle módszerekkel jellemezhető rendszerben a kormánypárti többség biztosítása olyan jól működött, hogy a sokáig legnagyobb ellenzéki párt, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt támogatóinak és képviselői helyeinek száma a korszakban folyamatosan csökkent, mivel a választók tisztában voltak azzal, hogy az MSzDP úgysem szerezhet parlamenti többséget, és ha mégis szerezne, akkor sem alakíthatna kormányt. Így nem volt érdemes rájuk szavazni. Ez a baloldali szavazóbázis radikálizálódásához vezetett, és egyre többen támogatták közülük például a kommunista mozgalmakat. Budapest esetében a városi munkásság jelentős része a város határain kívül, a környező városokban, községekben lakott, mivel a fővárosban a lakhatás jóval drágább volt, emiatt csak jóval alacsonyabb színvonalon tudott volna megélni. Nem véletlen, hogy a városi agglomeráció fővároshoz csatolása, Nagy-Budapest kialakítása, bár közigazgatási

szempontból már a XX. század eleje óta napirenden volt, a politikai érdekek miatt oly sokáig nem jöhetett létre. Úgy tűnik, e tekintetben kifejezetten érzékeny terület volt Rákosmente és Rákosvidék, azaz a Rákos-patak völgyének tágabb környezete.

A szociáldemokraták alapvetően a demokratikus jogállamért és a polgári demokratikus szabadságjogok, főként a szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadság tiszteletben tartásáért, törvénybe iktatásáért küzdöttek, és ugyanaz volt a célja a kisebb liberális pártoknak is, amelyek közül a Nemzeti Demokrata Polgári Párt emelendő ki. Jobbára a szocialista és liberális pártokat támogatták a zsidó felekezetűek is, akik a teljes politikai és társadalmi egyenjogúságot szerették volna elérni a magyarságon belül, amit 1867-től a numerus claususig (1920) inkább, de ténylegesen még ekkor sem teljes mértékben élvezhettek a jelenlévő, és a még a Horthy-korszakban az országgyűlésben is teljes mértékben szalonképes antiszemitizmus miatt.

A munkás- és polgári pártok azonban inkább csak a nagyobb városokban tudtak eredményeket elérni, de nem tudták megszólítani a vidéki agrárproletariátust, amelynek legnagyobb problémája a földhiány, a földosztás kérdése, tehát a szegénység és a megélhetés gondja volt, amin igazából nem sokat segített a Nagyatádi-féle földreform sem. Az őket megcélzó agrárszocialista mozgalmak sikertelensége ezeket a rétegeket is a radikalizmus irányába mozgatta, részben a szélsőjobb (például a jellegzetes nevű Kaszákkeresztes Párt) felé. A szélsőjobboldali mozgalmak azonban épp annyira nemkívánatosak voltak az uralkodó elit és Horthy számára, mint a szocialisták, ezért őket is igyekeztek gátolni tevékenységükben, bár talán még mindig elfogadhatóbbak voltak számukra, mint a baloldaliak.

A fent említett problémák már az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában is jelen voltak, és annak felbomlása, az őszirózsás forradalom után az említett politikai erők a Károlyi Mihály-féle népköztársaságban egyesültek részben a keresztényszocialistákkal kiegészülve. A Horthy-korban őket vádolták a Tanácsköztársaság és Trianon miatt. Egyre inkább megerősödött a népi–urbánus– (urbánus–agrárius–), illetve a kereszténynemzeti–balliberális ellentét, ez pedig fokozottan érintette a két világ, a főváros és a vidék határán álló Rákosmente társadalmának életét.

Rákosmente első íyeten jellegű országgyűlési említése is még a Monarchia idejében történt. A Darányi Ignác miniszterelnök által beterjesztett, az 1907. évi XLV. törvénycikként elfogadott, a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvény tárgyalásához – amit a köznyelv egyszerűen cseléd törvénynek, az ellenzék pedig deresztörvénynek nevezett, mivel megengedte a kiskorú gazdasági cselédek fizikai fenytését – Mezőfi Vilmos képviselő útján 285 község földmunkásai adtak be módosító kérvényt, köztük Rákoskeresztúr agrárproletárjai is.¹ Mezőfi Vilmos órásinasból lett újságíró

¹ Képviselőházi napló, 156. országos ülés, 1907. május 16. (KN 1906 156).

és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja, azonban az 1899. évi kongresszuson szembefordult a párt vezetésével a szegényparasztság szervezésének elégtelensége miatt, így 1900-ban kizárták az MSzDP-ből. Ekkor alapította meg a Magyarországi Újjászervezett Szociáldemokrata Pártot (USzP) amelynek titkára lett, egyben átvette a Szabad Szó című lap szerkesztését. Agrárszocialista pártja jelöltjeként választották képviselővé 1905-ben és 1906-ban a szegvári kerületben, a Viharsarokban.²

1922. január 28-án Slachta (Schlachta) Margit nyújtotta be a Nemzetgyűlésnek több egyesület és pártszervezet memorandumait a női választójog tárgyában, többek között a Szociális Missziótársulat rákoscsabai szervezetét is.³ A Szociális Missziótársulat a XX. század elejének katolikus nőmozgalmaiból, a Növendő Egyesületből és a Patronázs Egyesületből 1908-ban kialakult női szerzetes közösség, azonban mint ilyen, egyházi jóváhagyást csak 1932-ben nyert. A közösség lelkiyakorlatokat szervezett, szociális és vezetőképző tanfolyamokat tartott, sajtója, könyvkiadása volt. Misszióházakat, iskolákat, napköziotthonokat, népkonyhákat, árvaházakat működtetett. Országos szervezőmunkát végzett a katolikus nők között, világi tagjait asszonyszövetségekbe, ifjúságcsoportokba, kistestvér-mozgalomba tömörítette.⁴ Slachta Margit a Társulat első tagja és az Országos Szervezet ügyvezetője volt, továbbá a Magyar Nő című folyóirat szerkesztőjét, a női választójog éharcosát, a magyar törvényhozás első női tagját, az Országos Keresztényszocialista Párt (amely együttműködött a keresztény szakszervezetekkel, ahogy az MSzDP a szocialista szakszervezetekkel) egyik szervezőjét,⁵ az Országos Keresztényszocialista Női Párt (1922–1949 közötti nevén Keresztény Női Tábor) alapítóját⁶ és a Szociális Testvérek Társasága női szerzetesrend alapítóját tisztelhetjük személyében. A női választójogot az 1918-as népköztársaság és Károlyi Mihály kormánya idején – amit a keresztényszocialisták is támogattak – a Magyar Nemzeti Tanács 1918. évi I. sz. néptörvénye fogadta el, és 1920-ban épp a nemzetgyűlési választások során alkalmazták először. Slachta Margitnak és mozgalmának minden bizonnyal nagy szerepe volt abban, hogy a Bethlen István által kiadott 1922. évi 2200. M.E. sz. rendelet (Lex Bethlen) nem törölte el, csak visszaszorította a női választójogot (24-ről 30 évre emelték fel a választásra jogosultak korhatárát).

A rákoscsabai Szociális Misszió Társulat tevékenységéről Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetője és címtára ekképpen számol be a Rákoscsaba címszó-nál 1931-ben: 1920-ban alakult. Célja: szegénygondozás, templomgondozás, egyházi ruhák javítása, csecsemővédelem. Elnökei voltak 1920–1931-ig: Kaál Józsefné, Martin Istvánné, Lexa Ferencné, Tallián Zsigmondné, Tallián Irma és Kelecsényi Ágostonné. 1929-ben Holub Istvánné zászlót ajándékozott a Misszióknak, majd következő évben bekövetkezett halálával házáat mint székházat teljes berendezésével a Misszióra hagyta. A Misszió kebeléből alakult a 140. sz. Pro Patria cserkészcsapat és a Szent Terézről nevezett leányegyesület.⁷

A Horthy-korban folyamatos zaklatás érte még a legálisan működő Magyarországi Szociáldemokrata Pártot is a különböző hatóságok részéről. 1924. március 26-án Szeder Ferenc szociáldemokrata képviselő interpellált a belügyminiszterhez amiatt, hogy a békéscsabai szociáldemo-

krata szervezet taggyűlését a helyi rendőrség betiltotta, sőt attól alapszabályt követelt, mivel a rendőrség egyesületnek tekintette a szervezetet. Felszólalásában többek között azzal érvelt, hogy egyetlen magyarországi pártnak sincs kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabálya, még a kormánypártnak sem. Ugyanakkor idézte a belügyminiszter 24.938/1923. VIII. véghatározatát, miszerint: „a Magyarországi Szociáldemokrata Párt rákoskeresztúri pártszervezete működésének tudomásulvétele tárgyában a magyar királyi államrendőrség budapestvidéki kerületi főkapitányának 1922. december hó 28-án 7445/1922. Eln. szám alatt a rákoscsabai m. kir. államrendőrkapitányság 1922. évi szept. hó 12-én 885/1922. Eln. szám alatt hozott II. fokú véghatározatát nevezett párt képviselőjében dr. Kiss Jenő budapesti ügyvéd által törvényes időben benyújtott fellebbezés folytán felülbíráltatván, azt megsemmisítem és a szociáldemokrata párt rákoskeresztúri pártszervezete működésének megkezdését tudomásul veszem. Budapest. 1923. évi április hó 6-án. A miniszter helyett: Nádosy sk. országos főkapitány.” Tehát 1922-ben sem a rákoscsabai rendőrkapitány, sem a budapestvidéki kerületi főkapitány nem engedélyezte a rákoskeresztúri szociáldemokrata pártszervezet működését, csak a belügyminiszter nevében az országos rendőrkapitány, noha Szeder megjegyzi, hogy ennek a pártszervezetnek sincs alapszabálya, miközben véletlenül rákoscsabainak titulálja azt.

1925. december 5-én Kéthly Anna, MSzDP-s képviselő, a magyar törvényhozás második női képviselője szólalt fel többek között a szociáldemokrata színezetű, mégis teljesen politikamentes Munkás Gyermekebarát Egyesület (Magyarországi Munkások Gyermekebarát Egyesülete) forradalom utáni nehézkes újjászervezése miatt. A helyi szervezetek megalakulását a hatóságok nem vették tudomásul Csepelen, Erzsébetfalván, Wekerletelepen, Rákospalotán és Pestszentlőrincen. Rákosszentmihályon azzal az indokkal utasították el, hogy nincs elég garancia az alapszabályszerű keretek közötti működésre. Rákoscsabán már az alakuló ülést sem vették tudomásul. Csak a budapesti és szegedi szervezetek működhetek, azonban ezeket horribilis rendőri díjakkal próbálta meg ellehetleníteni a belügyminisztérium, amit az ingyeneledadások után kellett fizetni.⁸

A Tisztelt Ház színe előtt Malasits Géza, győri szociáldemokrata képviselő emlékezett meg a rákosligeti direktorium elnökének, Kürschner Jakabnak az esetéről, amikor a betegségi és baleseti kötelező biztosításról szóló törvénytervezet vitájában (1927. évi XXI. tc.) a pénztári autonómia védelmében arról szólalt fel, hogy milyen hátrányok érték az Országos Munkásbiztosító Pénztárban működött szociáldemokrata tisztviselőket, akik egyébként többségében különböző pártállású polgári tisztviselőkkel dolgoztak együtt az intézetben.

„Ezek közül az esetek közül csak egyet legyen szabad megemlítenem — amit Csilléry igen t. képviselőtársam említett — az öreg Kürschner esetét, aki 48 vagy 44 (Propper Sándor: Negyvenhét!) igen, negyvenhét esztendőig szolgálta a munkás-biztosítást. Nem szokásom az ország színe előtt olyan egyéneket megnevezni, akik nem képviselők és ezeknek cselekedeteit bírálni, de ebben az esetben mégis kénytelen vagyok ezt tenni. Negyvenhét évi szolgálat után fosztották meg ezt az öreg embert állásá-

² Sturm-féle országgyűlési almanach 1906–1911, szerk. Fabro Henrik – Ujlaki József, Budapest, 1906; valamint www.wikipedia.org, Mezőfi Vilmos és Agrárszocialista mozgalmak Magyarországon szócikk (2014. április 22.).

³ Képviselőházi napló, a Nemzetgyűlés 300. ülése, 1922. január 28. (KN 1920 300).

⁴ <http://szocmissz.hu/tortenetunk.html> (2014. április 22.).

⁵ Nemzetgyűlési almanach 1920–1922, szerk. Vidor Gyula, Budapest, 1921.

⁶ www.wikipedia.org, Keresztény Női Tábor szócikk (2014. április 22.).

⁷ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye ismertetője és címtára, 3. (északi) körzet ismertetője, Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete, Bp., 1931.

⁸ Képviselőházi napló, a Nemzetgyűlés 479. ülése, 1925. december 5. (KN 1922 479).

Rákosmenti Műzeumi Estek

tól, aki ma, mint szerény tisztviselő kénytelen dolgozni, hogy meg tudjon élni, annak ellenére, hogy a 80 év felé jár. Egész bűne az volt, hogy a rákosligeti direktóriumban a jegyző felkérésére az elnöki tisztséget vállalta. Egy alkalommal, amikor éppen ülésezett a direktórium, jelentették neki, hogy egy korcsmába hazardjáték folyik. Erre kiadta az öreg a rendelkezést: lefogni a bandát. A kömmün idejében történt ez. Lefogták a hazard játékosokat és a munkástanács elítélte őket. A korcsmáros azt hiszem, ezer koronára ítélték, a játékosok pedig szintén valami pénzbírságot kaptak. Ő mint elnök, kimondotta a határozatot, a pénzt elhelyezték a község kasszájában. Mikor azután a tanácskormány megbukott, a korcsmáros visszakarta a pénzét, a játékosok visszakapták a pénzüket, károsodás tehát nem történt. Mégis a bíróság bölcseége zsarolás büntetével vádolta az öreget s elítélte és le is ülte szegény a büntetést. S minthogy zsarolás büntetettéért, tehát dehonesztáló büntetést ítélték el, ennélfogva nem kaphatta a nyugdíját, holott neki ebből semmi haszna sem volt. (Propper Sándor: Az egyik alapítója a munkásbiztosító intézménynek a tizenhét közül.) Igen, éppen azt akartam mondani, hogy a tizenhét alapító közül való.

Egyike azoknak, akik 1870-ben megalakították a munkásbiztosító intézményt. Ennek a szegény öregnek semmi haszna sem volt abból, hogy ebben az aktusban részt vett, hiszen nem akart mást, mint helyre akarta állítani a rendet, meg akarta torolni a közrenden esett sérelmet. A hazardjáték tilos, a hazardjátékot a községi direktórium megbüntette. Ő, mint a direktórium elnöke, a büntetést végrehajtotta. Amikor vége volt a kömmünnek, visszaadta mindenkinek a pénzét, amely már semmit sem ért. Mégis zsarolásért ítélték el és elvesztette az állását. (Esztergályos János: Jó volna tudni, hogy kik voltak a hazardjátékosok. — Csilléry András: Illetményei élvezetében meghagytam volna!) Ha a képviselő ur tett volna, az mindenesetre dicséretes cselekedet volna. És annak ellenére, hogy 70 egynéhány esztendő, most nehezen kell ennek a szegény embernek dolgoznia megélhetéséért.”

Malasits Géza ugyanakkor arról is megemlékezett a vitában, hogy például a Ferenc József Pénztár⁹ illetékesége miatt csak Újpestre, Pesterzsébetre és Kispestre terjed ki, miért nem az összes pestkörnyéki településekre, mint például Rákoshegyre, ahol sok munkás, kishivatalnok és kereskedelmi alkalmazott kénytelen lakhatást keresni a lakáviszonyok miatt.¹⁰

Járási példával élt az atrocitásokra vonatkozóan Báros (Schmidt) Ferenc szociáldemokrata képviselő is a belügyminiszterhez intézett, a törvényhatósági választással kapcsolatos interpellációjában. Ennek címe: Interpelláció a belügyminiszter úrhoz Vámos Lajos és Palugyai Kálmán választási megbízottak megverése tárgyában. Felszólalásának Rákosmentére vonatkozó része a következő:

„A gödöllői járás I. választókerületéhez tartozó 13. szavazóközségben a szavazatszedőbizottságok elnökei, — dacára annak, hogy nagyon sok szavazó körben a törvényben előírt számnál jóval több szavazó kérte bizalmi elfogadását — sehol sem fogadták el a bizalmiakat. A szavazás egész nap, kivéve egy mátyásföldi körzetet, ahol Palugyai Kálmánt fogadták el pártunk részéről bizalmiának, pártunk bizalmija nélkül folyt le a szavazás. Cinkotán az elnök, amikor hivatkoztunk a törvényre, kijelentette, hogy neki nincs módjában 120 embernek a személyazonosságát megállapítani 8 óra 35 perctől 9 óráig, elutasította szavazóinkat a bizalmi benevezetésétől.

Minthogy a törvény előírja, hogy a bizalmiak a szavazatok összeszámlálása után egyes községekből befolyó részletes eredmények összeszámlálásáig, vagyis az eredmény végleges megállapításáig jelen lehetnek, Palugyai Kálmán, pártunk bizalmija és a másik részről benevezett bizalmi, Gregus István a cinkotai eredmény összeszámlálása után ott akartak maradni. Záborszky cinkotai főjegyző, a cinkotai körzet szavazatszedőbizottságának az elnöke elküldte őket azzal, hogy most már nincs rájuk szükség, kár nekik ottmaradni, mert a többi községekből az eredmény lehet, hogy csak éjjel után fog beérkezni.

Pártunk választási megbízottja, Vámos Lajos sashalmi lakos a két bizalmival elment a választási elnökhöz és a törvényre való hivatkozással kérte, hogy szerezzen a törvénynek érvényt és engedje meg, hogy a bizalmiak jelen lehessenek az eredmény megállapításánál. A választási elnök erre azt felelte, hogy rendben van, foglaljanak helyet. Mivel azonban a választási elnökkel a szomszédos szobában voltak a választási funkcionáriusok, nevezettek átmentek a szomszéd szobába és ott várták az eredmények beérkezését.

Záborszky, cinkotai főjegyző Vámos Lajoshoz fordult azzal, hogy semmi keresnivalójuk ott nincs. Vámos Lajos a választási elnök engedélyére hivatkozott. Záborszky főjegyző kijelentette, hogy ebben a szobában ő az úr, nem a választás elnöke. A választási funkcionáriusok közül az egyik Vámosra támadt, «piszok, kommunista, csirkefogó, hazaáruló». Erre Vámos nem reagálva a durva szavakra, kijelentette, hogy semmiféle vitába nem bocsátkozik, ő a választás ügyében van ott. Erre ez az ismeretlen választási funkcionárius hozzáugrott és pofonvágtat. Ez volt a jel a támadásra, mert a teremben lévő 20–35, a választási körzethez tartozó községek jegyzői és a választás funkcionáriusai rárohantak, a földre teperték és Záborszky főjegyző utasítására, aki folyton kiabálta, hogy piszok, kommunista, ököllel, rúgással, pofonokkal bántalmazták, addig, amíg csak ki nem fáradtak. Ezután Palugyai Kálmán bizalmira támadtak és őt is ütlegelték. Vámos Lajos bement a választási elnökhöz és megkérdezte tőle, hogy hallotta-e, mit csináltak velük a szomszéd szobában? A választási elnök, dacára annak, hogy tudnia és hallania kellett a szomszéd szobában történeteket, nagy nyugalommal azt felelte, hogy ő számolt.

A szomszéd szobából a választási elnök szobájába utánamentek és az egyik alacsony jegyző a választási elnök előtt jobbról-balról hatalmas pofonokat adott Vámosnak, a többieket is addig ütötték, amíg a szobákon keresztül ki nem menekültek.» (Esztergályos János: Hallatlan! — Farkas István: Ez a magyar közigazgatás! — Esztergályos János: Ez jellemező a közigazgatásban ma uralkodó szellemre!) A választási elnök Mihályi Árpád rákoscsabai főjegyző, helyettese Katona Béla főmérnök. A bizottságban a következő községek jegyzői vettek részt: Cinkota, Csömör, Kistarcsa, Nagytarcsa, Kerepes, Mogyoród, Rákoscsaba, Rákosliget, Rákoskeresztúr. A jegyzők közül Rákoskeresztúr község főjegyzőjét, Tarnai Árpádot és Kerepes község főjegyzőjét ismerte fel Vámos Lajos.”

Idézet Scitovszky belügyminiszter válaszából:

„... hogyha ennél az esetenél ilyen összeverekedés történt, ebben a verekedésben semmiféle hatósági személy és hatósági közeg részt nem vett ebben a formában. (Esztergályos János: Nem verekedésről van szó, hanem megverésről!) A vizsgálat adatai szerint itt magánszemélyek verekedéséről van szó, és a hatóságnak, mint ilyennek ahhoz semmi köze és abba semmi befolyása nem volt.

⁹ Budapesti Kereskedelmi Betegségi Biztosító Intézet, a Ferenc József Kereskedelmi Kórház Budapesti Kereskedelmi Betegpótlóegylet Magánegyesületi Betegsegélyző Pénztárának a jogutóda.

¹⁰ Képviselőházi napló, az országgyűlés képviselőházának 69. ülése, 1927. június 17. (KN 1927 69).

Ez a válaszom az interpelláció első részére.

A második részre vonatkozólag, hogy tudniillik a választásnál a bizalmiférjakat nem a törvényben előírt módon alkalmazták volna, nem érzem magamat hivatottnak, hogy választ adjak, mert ennek a kérdésnek az elbírálása a közigazgatási bírósághoz tartozik.¹¹

Az ominózus törvényhatósági választás 1929. november 3-án volt. A cinkotai választókerületből – ahova Rákoscsaba, Rákosliget és Rákoskeresztúr is tartozott –, noha míg a „nemzeti párt” listája körül számos huzavona volt, és az MSzDP fegyelmезetten állított listát a polgári, munkás, kiscgazda ellenzéki választási szövetség vezetőjeként,¹² mégis csak a „nemzeti párt” jelöltjei jutottak be a pest vármegyei törvényhatóságba.¹³

1930. november 26-án Propper Sándor, budapesti képviselő, az MSzDP vezetőségi tagja, a Népszava helyettes szerkesztője, az Általános Fogyasztási Szövetkezet igazgatósági tagja és volt budapesti kerületi munkásbiztosító pénztári tisztviselő, akinek az ellenforradalom alatt szintén távoznia kellett,¹⁴ interpellált a belügyminiszter-

hez a Népszava előfizetőinek folyamatos csendőrségi zaklatásával kapcsolatban:

„Rákoskeresztúron november 20-án a csendőrök az elkobzott Népszavát az előfizetők lakásairól szedték össze. Ez külön fejezete ennek az irtóhadjáratnak, mert lapot elkobozni szoktak nálunk általánosságban, de még nálunk sem volt eddig szokásban, hogy ezenkívül és ezenfelül az 1914. évi XIV. tc. határozott rendelkezése ellenére külön az előfizetőktől is szedik össze. Ez még sohasem történt, a legvadabb terror idején sem vetemedtek erre a cselekedetre, most azonban megtörténik az, hogy az elkobzott lapot nemcsak az árusoktól szedik össze, hanem eljárnak a magánosokhoz, feldúlják a lakásokat bírói végzés nélkül; ismétlem és hangsúlyozom, törvénytelenül, törvénybeütköző cselekedetekkel, a hivatalos hatalommal való visszaéléssel, bírói végzés nélkül feldúlnak lakásokat, feldúlják családok békéjét, elmennek és a házból egyenként próbálják összeszedni az elkobzott Népszavát.”¹⁵

¹¹ Képviselőházi napló, az országgyűlés képviselőházának 348. ülése, 1930. február 5. (KN 1930 348).

¹² A listák itt tényleges papírivek, amiket a pártok terjesztettek, és akár szavazni is lehetett velük, de a választók saját preferenciáik alapján is készíthettek saját egyéni listát, ugyanis a szavazólapokat ekkor még nem állították elő hivatalosan, központilag.

¹³ Gyöngyössi Márton: Országgyűlési és önkormányzati választások Rákosmentén (1920–1944), Erdős Renée Ház Muzéális Gyűjtemény és Kiállítóterem, Budapest, 2005, 40–42.

¹⁴ Magyar országgyűlési almanach, szerk. Kun Andor – Lengyel László – Vidor Gyula, Budapest, 1932.

¹⁵ Képviselőházi napló, az országgyűlés képviselőházának 440. ülése, 1930. november 26. (KN 1930 440).

Szakáll Ágnes

Jegyzetek a régi Rákoskeresztúr lebontásáról (1973–1974)

II. A régi piac és a Ferihegyi út 76–90. számú házak

A Budapest XVII. kerületének városközpontjává tett Rákoskeresztúr egészen az 1970-es évek elejéig még őrizte korábbi hagyományos, falusias utcaképét. Ezt a modernizáció jegyében, az új városközpont kialakításának indokával mindössze egy évtized alatt, az 1980-as évek derekáig több ütemben teljesen lebontották, és a régi parasztházak helyén lakótelepi panellakásokat húztak fel. A többrészesre tervezett sorozatban ennek a drasztikus átalakításnak a kezdeti időszakát és a régi Rákoskeresztúr egy jól körülhatárolható részét, a Ferihegyi út páros oldalának a lebontását szeretném saját jegyzeteim és fotódokumentációm közreadásával bemutatni. Az első részben (amely az újság előző számában jelent meg) a vizsgált terület bontásának időrendjét, illetve a dokumentálás módját mutattam be, e második részben pedig megkezdem az egyes házakra vonatkozó feljegyzéseim közlését.

A városközpont bontásával és panelházak építésével járó Rákoskeresztúr I. ütemet a IV. ötéves terv keretében készítették elő 1970/71-től, 1975-ig pedig összesen 69 házat bontottak le a Ferihegyi út páros oldala, a Pesti út, a Bujákhida utca páratlan oldala, valamint a Gyökér utca által határolt területen, továbbá az Egészségház és az Akácvirág utcában. Cikksorozatomban ebből most csak a Ferihegyi út páros oldalán elhelyezkedő régi házakat (Ferihegyi út 76–126. sz.) veszem sorra a Pesti út és Ferihegyi út kereszteződésétől. Ezen a sarkon ma a mesterségesen megemelt, kiegyenlített térszínen egy földszintes üzlet sor szárnyépülete áll, benne kínai büfé, illetve újabban a Tabán kocsmá helyén bankfiók működik, a Ferihegyi út járdája mentén pedig Laborcz Ferenc szarvasos kútja található a távolsági buszmegálló mellett. Innen indulunk dél felé, az emelkedő irányában. (A helyrajzi

viszonyok jobb megértéséhez ajánlatos az előző közleményben bemutatott, a korabeli állapotot mutató kataszteri térképet is használni.)¹ Az eredeti beépítés a Ferihegyi útra merőleges, és a domborzat emelkedését követő hosszúkás telkeken az útra néző és közvetlen az utcáfrontra épített házakból állt. E házakat 1973 nyarán kezdték el kiüríteni és 1974 elejére bontották le őket.

A bontás folyamatát a helyszínen követtem végig fekete-fehér fényképfelvételek, írásos jegyzetek (és bizonyos esetekben rajzok) készítésével. Ezeket a változó színvonalú és részletességű adatokat összerendezve, szerkesztett formában adom közre házanként. A szöveges leírásokhoz mellékelem a legjobban sikerült, illetve leginkább dokumentatív értékű felvételeket, házanként 2–3 fotót. Az adatok sorrendje a következő: házszám; a ház leírása: homlokzat, ablakok, szín, kapu, kerítés, tető fajtája, beosztás, lakók; melléképületek udvar; állatok, kert; a bontás körülbelüli menetrendje.

Piac és Slágerbolt (Ferihegyi út 74.)

A Ferihegyi út és Pesti út sarkán, a szürke palatető sarkházban az 1960-as években áruház üzemelt. Később átszervezték: a fővárosi áruházak elfekvő árukészletét árusították itt kedvezményes áron. Ekkor lett az üzlet neve Slágerbolt. Még a mögötte levő piac bezárása után is lehetett itt vásárolni, de nemsokára ezt az épületet is lebontották. Fotót nem készítettem a Slágerbolt elejéről, csak az L alakú épület hátsó frontja látszik a piacról belülről nézve (1. kép). A piac ugyanis a Slágerbolt mögött, ugyanazon a telken, a Pesti út hosszában működött az 1970-es évek elejéig (2. kép). A Pesti útról és a Ferihegyi út felől, a bolt oldala mellől is megközelíthető volt.

¹ I. közlemény, 4. sz. kép. Budapest térképeinek katalógusa 5124. Rákoskeresztúr telekosztási térképe 1950–1960 (örzökhelye: BFL); az azonosítás érdekében kiegészítve az 1970-es házszámokkal. Szakáll Ágnes: Jegyzetek a régi Rákoskeresztúr bontásáról (1973–1974). I. Áttekintés és a dokumentálás módja. Rákosmenti Múzeumi Estek 11 (2016), 1. sz., 13. A házszámok sajnos a bejelölésen lefelé kissé elcsúsztak, így például a 82. szám 84-nek van jelölve.

Rákosmenti Múzeumi Estek

Nagyon lepusztult környezetben, de mindent lehetett kapni. A terület keleti végében már 1969-ben felépült a szolgáltatóház (a mai Medical Center), így ennek épület-

tömbje már az 1973 novemberében készült fényképek némelyikén is látszik (3. kép).

1. A piac belülről, nyugat felé, a Férihegyi út felé, a Slágerbolt és a Férihegyi út 78. számú ház között nyíló bejárattal. A kép háttérében a másik sarkon lévő kocsmá bejáratának részlete látszik (1973. november)

2. A piac bejárata a Pesti útról, észak felől. A háttérben, déli irányban sorakoznak a Férihegyi út még meglevő házai (1973. november)

3. A piaci forgatag mögött, a Pesti úton már áll a szolgáltatóház (ma Medical Center) épülete (1973. november)

Rákosmenti Műzeumi Estek

Ferihegyi út 76.

A piac melletti épület, L alakú, az utcai frontra 4 ablakkal néző cseréptetős ház. Homlokzata az akkor divatos okkersárga vörös színezéssel volt festve. Külön fényképem nincs róla, csak a piac részleges felszámolásánál készített fotón látszik (4. kép), hogy az utcára néző épület mögött egy alacsonyabb melléképület és még gazdasági épületek is álltak. A Ferihegyi út 76. és 78. számú ház előtt az utcán egy trafóház működött (11. kép).

Ferihegyi út 78.

Jóval alacsonyabb parasztház, mint a mellette lévők, de lejjebb volt a talajszintje is, mint a délre következő háznak. Cseréptetős volt; a homlokzata színes, alul-felül más színű csíkkal festve. Az ablakkeretek is más színűek, sárga és vörösesbarna árnyalatúak. Az épületnek nem volt tornáca. A telket a keskeny udvari résznél sövénykerítés határolta. Külön felvétel nem készült az épületről, de a következő, 80. számú házról egy évvel korábban, 1972 novemberében készített fényképen látszik a ház sarka (5. kép).

Ferihegyi út 80.

A telken két ház feküdt, a délre lévő kisebbik homlokzata az utcafronttól beljebb volt. A nagyobbik ház cseréptetős, de a tetőgerinc a kiköltözés idejére középtájt már kissé megroggyant. Utcai homlokzatán két kétszárnyú, háromszatú ablak, felette két kerek padláslyuk volt. A homlokzat felső részén kilátszott a nádazás, alatta a deszkázat. Előtte egy villanyoszlop és egy akácfa állt. (5. kép). (Lásd még az előző részben közölt, szintén 5. számú képet!) A ház tornácos; a tornácoszlopok fából készültek, nem volt faragott oszlopdíszük, és be voltak futtatva szőlővel. A tornácra nyílt az utca felőli első szoba oldalsó ablaka, illetve a konyhába vezető bejárat (6. kép). Az udvarról az utcára kétszárnyú léckapu vezetett, a telket deszkakerítés határolta. A kisebbik házról ép állapotában nem, csak a bontáskor készítettem fényképet, ezen látszik, hogy egy kétszárnyú ablaka volt, bejárata az udvarra nyílt (7. kép). Ugyanezen a felvételen a nagyobbik ház sarka látszik: csak a bontásnál derült ki, hogy volt az utcára szolgáló tornácajtója, de ezt utóbb befalazták.

4. Ferihegyi út 76. és melléképületei hátulról, a már felszámolt piac területéről nézve; a jobb oldalt belóg a szolgáltatóház oromzatának sarka (1973. november)

5. A Ferihegyi út 80. épülete az utcáról, balra a Ferihegyi út 78. sarka (1972. november)

6. A Ferihegyi út 80. szőlővel befuttatott tornáca. Még lakják a házat, a bútorok még nem a költözéshez vannak kirakva (1973 ősze)

7. A Ferihegyi út 80. melléképülete bontás közben, balra a főépület sarka, falán az eredetileg elfalazott tornácajtó helye. A háttérben a 82. számú ház nádeteje (1974 eleje)

Rákospanti Múzeumi Estek

Ferihegyi út 82/a-b.

Két ház volt egy telken, szemben egymással, mindkettő homlokzata az utca vonalában feküdt **(8. kép)**. (Lásd még az előző részben közölt 5. számú képet!) Egyikük (82/a) ránézésre is öreg, elég hosszú, hátrafelé többször megtoldott, több család által lakott épület. Nádtetős (a tető többször javítgatott, feldozott állapotban, középtájt berogyva), színes homlokzatán egy aszimmetrikusan jobbra elhelyezett, világos színnel keretezett ablak, a háromszögben két kis téglalap alakú padláslyuk. A tornác nem volt fedett, ereszcsontra nélkül, a ház fala fehér alapon hengerelt mintás volt. **(9. kép)**. A másik épület (82/b) cseréptetős, a fehér homlokzaton egy újabbféle háromszárnyú, aszimmetrikusan elhelyezett ablak nyílt. A háromszögletű oromzat deszkázott volt, két kis jelentéktelen padláslyukkal. A tetőcserepek az oromfalnál lévő végén már lepotyogtak. Oldalfala a következő ház, a Ferihegyi út 84. északi falától kicsit lejjebb, délebbre végződött. (Lásd még az előző részben közölt 6. számú képet!) A telken a két ház között, az utcai fronton nem volt kerítés, két jelképes kiskapu tartozott a házakhoz. (Ennek az lehetett az oka, hogy a 82/a épületét több család lakta.) A 82/b előtt az utcán egy kétágú villanyoszlop és egy utcai nyomóskút állt **(8. kép)**.

Ferihegyi út 84.

Kis, rövid tornácos parasztház volt, sátoztetős, cseréppel fedett, rendezett küllemű. A homlokzata színes volt, az ablakok tetejének, aljának a vonalában vízszintes vöröskersárga-vörös csíkozással, két kis T-osztású ablakkal **(11. kép)**. (Lásd még az előző részben közölt 6. számú képet!) A rövid utcafronton egy kis léckapu nyílt; a telket alacsony deszkakerítés határolta. A tornác fehérre volt meszelve **(10. kép)**. Hátról gazdasági épületek álltak.

8. A Ferihegyi út 82. két háza, még lakottan, a széles, kerítés nélküli bejáróval. Jól látható a 82/b előtt a nyomóskút (1972. november)

9. A Ferihegyi út 82/a bontás közben. A lecsupaszított ház hosszúsága jól érzékelhető. Még áll a tornáchoz tartozó kiskapu, az udvaron bontási törmelék. A mellette álló 82/b. számú házat már lebontották (1974 tavasza)

10. A Ferihegyi út 84. fehérre meszelt tornáca, rajta egy régi karos pad, takarítóeszközök, száradó ruhák (1972. november)

11. A Ferihegyi út 76-78-80-82/a-82/b-84. számú házak homlokzatai (1972 őszén)...

Rákosmenti Múzeumi Estek

Ferihegyi út 86.

Sátortetős parasztház volt, cseréptetővel. A homlokzata színes, az előbbi házéhoz hasonlóan vízszintes vöröskereszt-sárga-vörös csíkozással. A telket az utca felé fonott vaskerítés határolta. (Lásd az előző részben közölt 7. számú kép bal oldalán!) 1972-ben a ház tulajdonosa egy kőműves volt. Sajnos nem jegyeztem fel a nevét, pedig beszéltem is vele. Allítása szerint nem akart költözni, mert csak 35 ezer forintot kapna a háromszobás házáért. Nem menne lakótelepre sem, ő maga akar házat építeni. Nem tudom, hogyan alakult a sorsa, mert 1973 végén már nem lakott ott. Az udvaron ekkor már minden szét volt dobálva, de valószínűleg azért, mivel a használható dolgokat kiguberálták és elvitték, a többit szétszórták. Törött ablakok és ajtóüvegek hevertek mindenfelé. A ház homlokzata két azonos látószögből készített felvételen egyaránt a jobbszélen látható, először 1972 őszén (11. kép), majd 1974 elején (12. kép). Ekkor már erőteljesen zajlott a bontás: a Ferihegyi út 86. és 84. számú házaknak csupán az utcafronton lévő falai álltak. A 86. kibontott ablakainál megfigyelhető, hogy a ház eredetileg vályogból épült.

Ferihegyi út 88.

A legszebb parasztház volt ezen az utcaszakaszon. Nád-fedeles, két nagy búbos kéménnyel. A homlokzata alul, a lakószinten fehérre volt meszelve, két kisméretű, érdekes osztatú ablakkal és egy utcai tornácajtóval. A háromszögű tapasztott-vakolt oromzat sötét színű, rajta két kis padlástlyuk volt vágva (13. kép). Az utcai kerítésen egy két-szárnyú léckapu, mellette egy köoszlopos kiskapu nyílt. A kerítés kőlabazatos, a kerítésoszlopokra vízszintesen felszögelt széles deszkából állt. A többi házhoz képest valamivel tágasabb udvaron nagyobb fák is voltak. A ház kiürítését és bontását 1973. október 25–november 29. között részletesen végigkövettem, ezért az épületet külön közleményben is be fogom mutatni. (A házat lásd még az előző részben közölt 7. számú képen, középen!)

Ferihegyi út 90.

Amikor 1973 októberében a többi, még álló házat fényképeztem, ez az épület már félig le volt bontva, illetve csak a falai álltak, mivel az ajtó- és ablaktokokat is kivették (13–14. képek). Az utcai homlokzata fehérre volt meszelve, rajta két kisméretű, szimmetrikusan elhelyezett ablakkal. Az utca felé eső szoba már polgárius módon, sablonmintaival volt festve. A bontáskor az udvaron rendezetten halmokba rakták a kibontott kaput, ajtó-, és ablaktokokat, valamint a padlásdeszkákat, gerendákat (15. kép). Erről rajzokat is készítettem.

12. ... és ugyanezek az épületek a bontás közben, 1974 elején

13. A Ferihegyi út 88. és 90. épülete, az utóbbi már tető nélkül (1973 nyara)

14. A Ferihegyi út 90. utcai szobája bentől kifelé nézve, félig lebontott állapotban (1973 nyara)

15. A Ferihegyi út 90. kibontott gerendái, ajtó- és ablaktokjai az udvaron, a szomszédos 92. számú ház északi fala előtt (1973 nyara)

Puzsár Imre – Szanyi Dezső

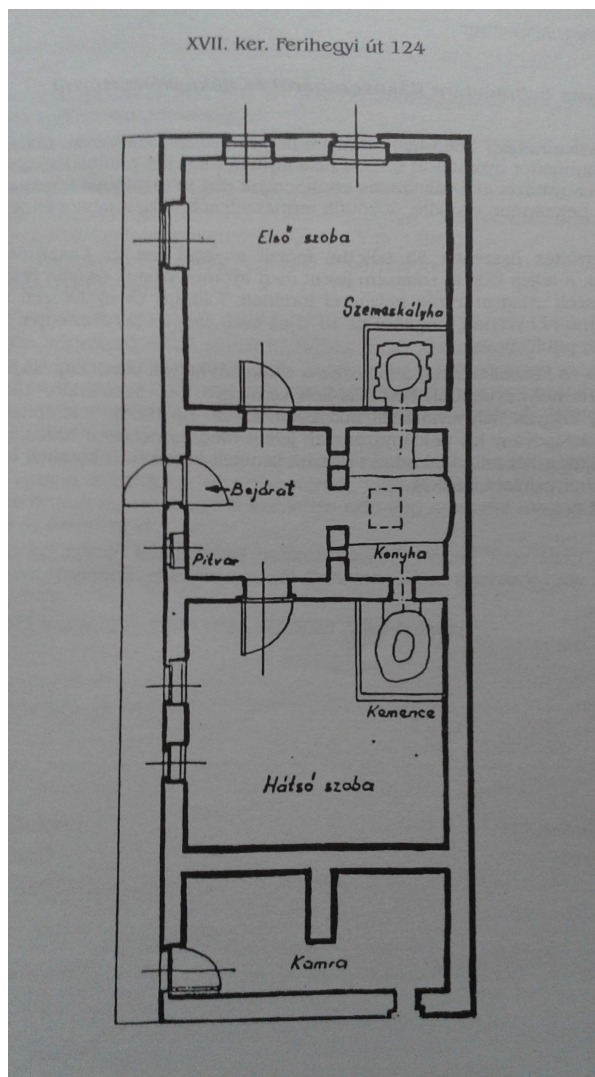
Régen és most – a rákoskeresztúri Néprajzi Emlékház

„25 éve, 1990. augusztus 31-én nyitotta meg Rákosmente közönsége előtt dr. Krébesz Károly tanácselnök az Erdős Renée Ház kapuit. Olyan intézmény jött létre, amelyre már régóta vártak a kerületiek. Hiányt pótol, de lelkiismeretet is nyugtatott azzal, hogy az 1970-ben megalapított, de már 1978-ban megszüntetett rákoskeresztúri Néprajzi Emlékház múzeumi gyűjteményben szereplő anyagának egy részéből és a Dózsa Művelődési Házban működő helytörténeti gyűjtemény dokumentumaiból (igaz, némileg ötletszerű módon) helytörténeti-néprajzi kiállítást építettek.” – írja Az Erdős Renée Ház 25 éve. Gondolatok a jubileumi kiállítás alkalmából című cikkében Ádám Ferenc, amely újságunk 2015. októberi számában jelent meg.¹ Jelen lapszámban pedig Szakáll Ágnes Jegyzetek a régi Rákoskeresztúr lebontásáról (1973–1974) című cikksorozatának második részét olvashatjuk. Mindkettő indokoltá teszi, hogy a rovatban röviden megemlékezzünk az egykori Ferihegyi út 124. sz. (a Szakáll Ágnes cikksorozatának első részében szereplő térképen a Gyöker utca előtti második telek) alatti Néprajzi Házzal.

A XVII. Kerületi Tanács Végrehajtó Bizottsága az utolsó pillanatban, 1969. augusztus 15-én vásárolta meg Szenyán Mihály régi rákoskeresztúri házát, amelyet élethű módon berendezve a főváros első néprajzi házává alakított. Az épületet 1846-ban Pintér Mihály építette, a két világháború között Haleczki Mihály szabómester lakta. A tájházat 1970. augusztus 20-án nyitották meg.² A ház az alföldi népi építészetre jellemző hagyományos háromosztatú, ágasfás szelemenes (tetőgerincet alkotó gerenda), nádfedeles, vertfalú parasztház volt, 50 cm vastag falakkal, tornác nélkül. A bejárat a ház udvar felőli oldaláról, középről nyílt. Ezen az előtérbe, a vályogtégla padlózatú pitvarba lehetett bejutni, amelyből szemben nyílt a konyha, balra, az utca felé az első, jobbra a hátsó szoba, mindkettő döngölt földpadlóval, amit fehérre kréztáltak. Rákoskeresztúr nemzetiségi viszonyaira utalva az első szobában német jellegű, a hátsó szobában szlovák berendezés volt látható, a ház központja a magyar konyha volt, falának élénk színezése azonban szlovák hatást mutatott. A hátsó szoba sarkában álló, konyhából fűthető búbos kemencét a fűtés mellett kenyérsütésre is használták, ezt egykor cigányok készítették. A „parádés” szobának is nevezett utcai, első helységben, amelyet annak idején elsősorban a szülők használtak alvásra, illetve ünnepek, vasárnapi étkezések, vendégfogadás alkalmával, zöldmázás szemeskályha állt körülötte tapasztott padkával, az ún. suttal (vö. e szólassal: sutba dob). „Az első szobában a szülők aludtak, míg a gyerekek a hátsó szobában töltötték az éjszakát. Ha valamelyik gyermek megnősült és saját házra nem tudott szert tenni, akkor a szülők a hát-

só szobát átengedték a fiataloknak.” A család élete főként a konyhában és jó idő esetén az udvaron zajlott. A ház végében kívülről nyílt a kamra, ahol a gazdálkodáshoz és háztartáshoz eszközökön kívül a tartós élelmiszereket és a terményt tárolták.

Az emlékház 1978-ban a Rákoskeresztúr II. ütem lakótelep építésének esett áldozatul. A Haza-fias Népfront XVII. kerületi Bizottsága 1978. június 5-én 17 órára hívta össze társadalmi munkatársait az emlékházhoz, hogy a szanálendő épület és berendezésének sorsáról javaslatot tegyenek a Tanácsnak. A megmentett tárgyi anyagot jelenleg az Erdős Renée Ház őrzi, válogatott anyagát 2005 óta a *Metszetek Rákosmente néprajzából* című állandó

A Néprajzi Emlékház alaprajza

¹ Rákosmenti Múzeumi Estek 10 (2015), 3. sz., 2.

² Az adatokat Létay Miklós: Néprajzi Ház a XVII. kerületben (Ferihegyi út 124.) című (Dózsa György Művelődési Ház, h. n., é. n.) kiállításismertető leporollójából vettük. A hivatkozás nélküli idézet is ebből a műből való. Felhasználtuk továbbá: Ballonyi László tanulmánya a Néprajzi Emlékházról. Közl.: Ádám Ferenc. Rákosmenti Múzeumi Estek 1 (2006), 3. sz., 7–10., Gordos Anna: A paraszti élet és változása Rákoskeresztúron. In: Rákoskeresztúr története. Szerk. Ádám Ferenc. Budapest 2013, 79–98., ebből lásd az Építkezés, ház, berendezés című fejezetet, uo. 83–85.

Rákosmenti Múzeumi Estek

kiállítás mutatja be az új, Elágazások című helytörténeti kiállítás mögötti helyiségben, ahol egy szlovák konyharészlet és egy német szoborészlet látható, fölöttük pedig egy padlasmetszet egy szekérrel,

„utalva a hajdani legények humorára, amikor a gazda távollétében szétszedték az alkalmatosságot, és a padláson összeállították”.³

³ <http://www.erdosreneehaz.hu/tipus/kiallitasok/allando-kiallitasok/> (2016. május 14.).

A Néprajzi Emlékház régen ...

és a helyén épült panelház most

Egyesületünkről, a Rákosmenti Múzeumbarát Egyesületről

Egyesületünk célja Budapest főváros XVII. kerületében, Rákosmentén, illetve településrészein a tárgyi, szellemi és kulturális örökség védelme, megővése, valamint megismertetése, a lokálpatriotizmus erősítése. Ennek érdekében helytörténeti programokat és ismeretterjesztő előadásokat szervezünk, főleg az általános iskolai korosztály részére. Támogatjuk a helytörténeti kutatómunkát, kiadványokat jelentetünk meg, valamint közreműködünk az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem gyűjtő- és bemutató tevékenységében, rendezvényein. Civil szervezetként részt veszünk a kulturális közéletben, a hasonló célú szervezetekkel együttműködve. Az Egyesület negyedévente megjelenő folyóirata a Rákosmenti Múzeumi Estek című, helytörténeti tudományos-ismeretterjesztő újság; ennek korábbi számai és további információk egyesületünkről (közte belépési nyilatkozat) és programjainkról, valamint a szintén az egyesület által kiadott Rákoskeresztúr története című mű elektronikus változata megtalálható az Erdős Renée Ház honlapjának aloldalán:

www.erdosrenehaz.hu/tipus/rakosmenti-muzeumbarat-egyesulet/

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem (1174 Budapest, Báthori utca 31.)

Az Erdős Renée Ház Rákosmente egyik legszebb épülete, fővárosi védettségét élvez. Bejárata fölött dombormű hirdeti, hogy 1895-ben emelték, Szűz Mária és Szent György lovag segedelmével. 1927-ben Erdős Renée, a kor neves írónője vásárolta meg, aki 1944-ig lakott itt.

Az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem a Vigyázó Sándor Művelődési Ház tagintézménye. Egyik elődintézménye az 1970-ben megnyílt Néprajzi Emlékház, amely a kerület elődközsegeinek néprajzi emlékanyagát, hagyományait mutatta be, ám 1978-ban az épülő lakótelep áldozatává vált. Múzeumi leltárban feldolgozott tárgyai azonban fennmaradtak. A másik az 1960-as évek végétől működő Helytörténeti Klubból megalakult Rákosmenti Helytörténeti Gyűjtemény, amely kerületi adattárként működve a helytörténet írásos és fotódokumentációját gyűjtötte, ám önálló kiállítóteremmel nem rendelkezett.

Az Erdős Renée Ház megalakulásakor, 1990-ben, a földszinti kiállítótermekben megépült egy állandó, nagyrészt dokumentum-másolatokból álló helytörténeti kiállítás és egy, a Néprajzi Emlékház anyagának töredékére épülő néprajzi szoborészlet. Ekkor rendezték be az intézmény névadójának, Erdős Renée-nek az emlékszobáját és a kerület határában lévő természetvédelmi területnek, a Merzse-mocsárnak az élővilágát bemutató dioráma-kiállítást, amely tárlatok, többszöri felújítás után (legutóbb a helytörténeti kiállítás 2015-ben) ma is állandó kiállításként várják a látogatókat.

2009 decemberétől a villa számtalan különleges növényvel büszkélkedő parkjának egyik intim zugában és az épület hátsó falánál Kötár állít emléket a régi rákosmenti temetőnek és az egyéb régi közterületi emlékeknek.

Az Erdős Renée Ház állandó kiállításai mellett ma is havi rendszerességgel jeles képző- és iparművészeti, esetenként helytörténeti rendezvényeknek, időszaki tárlatoknak ad helyet.

Nyitvatartás: kedd–vasárnapig, 14–18 óráig; előzetes bejelentkezés esetén más időpontban is látogatható.

Belépőjegy: 400 Ft, kedvezményes 200 Ft (diák, nyugdíjas), a Rákosmenti Múzeumbarát Egyesület tagjai számára a belépés ingyenes.

A kutatószolgálat keddenként 9–13, szerdánként 12–17 óráig működik. A kutatás feltételeinek maradéktalan biztosításához legalább a megelőző hét utolsó munkanapjáig előzetes bejelentkezés szükséges.

Kiadja a RÁKOSMENTI
MÚZEUMBARÁT EGYESÜLET
ISSN 2064-2970

Szerkesztőbizottság:

Ádám Ferenc, Lakatos Bálint,
Tóth Péter

Főszerkesztő:

Puzsár Imre

Szerkesztőség:

1174 Budapest, Báthori u. 31.

Tel.: 36-1-258-4693

E-mail: rme.elnokseg@gmail.com

Lapterv: Novák Fanni

Ingyenes terjesztésű lapunk megtalálható az Erdős Renée Házban, illetőleg Budapest XVII. kerületének kulturális intézményeiben.

E szám kiadását támogatta:

Budapest Főváros XVII. ker.

Rákosmente Önkormányzata

XI. évfolyam 2—3. számának szerzői:

Debnár László

Szakáll Ágnes festőművész

Puzsár Imre levéltáros

Szanyi Dezső történész,
történelemtanár

A címlapon szereplő képek:

Rákoscaba állomás helyszínrajza

1908-ból. MÁV Központi Irattára,

KR 10408. sz. doboz és

A rákosligeti 10. számú őrház az 1970-es évek végén, a vasúti gyalogos felüljáróról nézve. Nagy Zsolt Levente felvétele

A szerkesztőség címére várjuk legfeljebb 25000 karakter terjedelmű, doc formátumú tudományos jellegű helytörténeti tanulmányok és forrásközlések, valamint a Rákosmentéhez kapcsolódó kötetek könyvismertetőinek kéziratait. A főszöveghez kapcsolódó hivatkozásokat lábjegyzetekben kérjük elkészíteni folyamatos, arab számozással. Az illusztrációkat külön, xls, tif, jpeg, illetve pdf fájlként kérjük megküldeni. Kérjük, hogy csak olyan illusztrációkat küldjenek, amelyek felhasználása nem ütközik jogi akadályba. A szerkesztőségnek megküldött kéziratok megjelentetésére nem vállalunk kötelezettséget. A beérkezett kéziratokért honoráriumot nem áll módunkban fizetni.